

УДК 339.5:339.9:004.738.5

DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.209.395-401>

Юр'єва П.Б.

кандидат економічних наук

Державний податковий університет

Yurieva Polina

PhD in Economic Sc.

State Tax University

<https://orcid.org/0000-0002-8067-3066>

ФОРМИ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ ТА ЇХ ЕВОЛЮЦІЙНА ТРАНСФОРМАЦІЯ

У статті досліджено сутність, ключові елементи та основні форми міжнародної торгівлі. На основі системного підходу форму міжнародної торгівлі визначено як інституційно структурована модель організації трансграничного обміну товарами, послугами та результатами інтелектуальної діяльності, яка характеризується специфічним поєднанням економічних, організаційних і правових параметрів. Розкрито діалектичну двоаспектність форми: її економічний зміст та організаційне втілення. Декомпоновано форму на три взаємопов'язані елементи: суб'єктно-об'єктний склад, організаційний механізм і правовий режим. Запропоновано розглядати форму на двох рівнях абстракції — вузькому та широкому. Розроблено комплексну, багатокритеріальну типологію форм. Прослідковано еволюцію форм в контексті розвитку теорій міжнародної торгівлі. Визначено сучасні тенденції трансформації форм.

Ключові слова: міжнародна торгівля, форми міжнародної торгівлі, теорії міжнародної торгівлі, гібридизація форм міжнародної торгівлі, глобальні ланцюги доданої вартості, цифрова торгівля (e-комерція).

FORMS OF INTERNATIONAL TRADE AND ITS EVOLUTIONARY TRANSFORMATION

This article provides a comprehensive theoretical and methodological analysis of the essence, key elements, and main forms of international trade. Employing a systematic approach, the author defines the form of international trade as an institutionally structured model for organizing cross-border exchange of goods, services, capital, and intellectual property, characterized by a specific combination of economic, organizational, and legal parameters. The dialectical two-dimensionality of the form is revealed: its economic content (function in the system of the international division of labor) and organizational embodiment (implementation mechanisms). The form of international trade is decomposed into three interconnected elements: subject-object composition, organizational mechanism, and legal regime. The article proposes analyzing forms of international at two levels of abstraction—narrow (tactical-operational) and broad (strategic-macroeconomic)—which exist in dialectical unity. A comprehensive, multi-criteria typology of forms of international trade is developed, which takes into account the nature of regulation, the degree of investment involvement, the object of trade, the technology of organization, regional and institutional features, and other criteria.

The evolution of forms of international trade is traced in the context of the development of theories of international trade — from classical models of trade in final goods to modern concepts of global value chains, digital trade, and sustainable development. Modern trends in the transformation of forms of international trade are identified, in particular, hybridization, growth. The importance of trade in intermediate goods and services within global value chains, the development of digital platforms and environmentally friendly models of international commodity exchange. The practical importance of understanding the forms of international trade for the formation of effective foreign trade policy of the state and corporate strategies for entering global commodity markets is emphasized. For businesses, it enables a conscious choice and combination of forms for market entry, minimizing risks and transaction costs. For the state, it is crucial for creating an adequate institutional environment that facilitates the transition of national economies towards more complex, technological, and value-oriented forms of participation in international trade, which is key to sustainable development in a globally competitive landscape.

Keywords: international trade, forms of international trade, theories of international trade, hybridization of forms of international trade, global value chains, digital trade (e-commerce).

JEL classification: F10, F13, F23.

Постановка проблеми. Міжнародна торгівля – це багатовимірне явище: з економічної точки зору – це двигун ефективності, з політичної – це інструмент впливу, з соціологічної – це провідник змін, а з історичної – це фундаментальна сила розвитку цивілізації. Вона є складною системою. Її аналіз традиційно фокусується на динаміці обсягів, товарної та географічної структури. Однак за зовнішніми кількісними та структурними показниками ховається якісне різноманіття способів та моделей здійснення міжнародних торговельних операцій. Розуміння сутності, ключових елементів та основних форм міжнародної торгівлі є необхідною умовою для адекватної оцінки сучасних тенденцій, вироблення ефективної зовнішньоторговельної політики держави та корпоративних стратегій на зовнішніх ринках суб'єктів господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти форм міжнародної торгівлі отримали ґрунтовне висвітлення в фундаментальних працях з економічної теорії та міжнародної економіки, зокрема А. Сміт, Д. Рікардо, Е. Хекшер та Б. Оліна, П. Самуельсона. Серед сучасних дослідників форм міжнародної торгівлі та їх еволюції доцільно виокремити П. Кругмана, Р. Болдвіна, М. Ловлі, С. Коена та Дж. Брейдфорда ДіДжуніо, В. Геннінга. Українські вчені у своїх дослідженнях форм міжнародної торгівлі інтегрують світові теорії міжнародної торгівлі з аналізом специфіки України та країн Східної Європи. Теоретичну основу вивчення міжнародної торгівлі та її форм в Україні сформував В. Ковбачук [1], В. Козик [2], Н. Казакова [3], Б. Мільвард [4], Л. Носач [5], І. Павленко [6], Рокоча В.В. [7], Циганкова Т.М. [8]. Дослідженнями специфічних форм міжнародної торгівлі, які пов'язані з технологіями та послугами, в Україні займалися О. Мельничук [9], З. Пічкурова [10], Т. Чернуха [11] та ін.

Попри значний масив публікацій, у наявних дослідженнях недостатньо комплексно висвітлено сутність, ключові елементи та підходи до класифікації форм міжнародної торгівлі в контексті їх еволюційної трансформації під впливом сучасних глобальних тенденцій, технологічного прогресу, геополітичних зрушень та появи нових об'єктів торгівлі, що зумовлює необхідність подальших наукових пошуків у цьому напрямі.

Мета статті – обґрунтувати теоретичні підходи до визначення та класифікації форм міжнародної торгівлі, виокремивши їх еволюційну логіку та взаємозв'язок із ключовими концепціями економічної теорії та міжнародної економіки.

Методи дослідження. У дослідженні використано комплексний науковий підхід, ключовими компонентами якого є: системний метод - використано для визначення форми міжнародної торгівлі як інституційно структурованої моделі; діалектичний метод - застосовано для розкриття двоаспектності форми: її економічного змісту та організаційного втілення, для аналізу взаємозв'язку між вузьким та широким рівнями розуміння форми міжнародної торгівлі, що перебувають у

єдності та взаємозалежності; історичний метод - застосовано для аналізу еволюції форм міжнародної торгівлі від класичних моделей до сучасних концепцій; структурно-функціональний аналіз - використано для декомпозиції форми на складові елементи та визначення їх функцій у механізмі міжнародного товарного обміну; метод типології та класифікації - застосовано для систематизації форм міжнародної торгівлі на основі сукупності критеріїв.

Виклад основних результатів дослідження. Теоретичне осмислення форм міжнародної торгівлі вимагає їхнього чіткого визначення. У рамках системного підходу форму міжнародної торгівлі можна визначити як стійку, інституціолізовану структуру організації транскордонного обміну товарами, послугами та результатами інтелектуальної діяльності, що характеризується специфічним поєднанням економічних, організаційних та правових параметрів.

Сутність форми міжнародної торгівлі розкривається у діалектичній єдності двох аспектів:

1. Економічний зміст – це функціонально-цільова орієнтація форми в системі міжнародного поділу праці. В економічному аспекті форма міжнародної торгівлі відповідає на питання – «навіщо?», зокрема для реалізації порівняльних переваг, оптимізації витрат у рамках глобального ланцюжка створення вартості, освоєння нових ринків збуту, отримання доступу до ресурсів чи технологій.

2. Організаційне втілення – це конкретний спосіб, механізм реалізації економічного змісту. З позиції організаційного втілення форма міжнародної торгівлі відповідає на питання «як?»: через пряме постачання, посередника, електронну платформу, створення спільного підприємства.

Форму міжнародної торгівлі можна декомпозувати на три взаємопов'язані елементи:

1. Суб'єктно-об'єктний склад:
  - суб'єкти визначають, хто здійснює міжнародний товарний обмін. До них належать: національні компанії (експортери/імпортери), транснаціональні корпорації, державні підприємства, міжнародні посередницькі фірми, електронні платформи, кінцеві споживачі. Характеристики суб'єкта (обсяги діяльності, ступінь інтернаціоналізації, галузева приналежність) безпосередньо впливає вибір форми міжнародної торгівлі;
  - об'єкти визначають, що є предметом міжнародного товарного обміну. До них належать: товари (матеріальна продукція), послуги (нематеріальні дії), результати інтелектуальної діяльності (ліцензії, патенти, ноу-хау тощо). Характеристики об'єкта, такі, як фізичні властивості, етап життєвого циклу, складність об'єкта визначають можливі форми його транскордонної передачі.

2. Організаційний механізм. Це ядро форми міжнародної торгівлі, що описує технологію здійснення міжнародної торговельної угоди. Цей механізм включає:

- спосіб організації міжнародної торговельної

операції: пряма торговельна угода, торгівля через незалежного чи залежного посередника, участь у біржових торгах чи аукціонах;

- логістична та фінансова схема: базисні умови постачання (Інкотермс), транспортні коридори, форми та способи розрахунків (акредитив, інкасо, відкритий рахунок);

- ступінь інтеграції із суміжними процесами: чи є торгівля ізольованою операцією чи вбудована у єдиний цикл (виробнича кооперація, франчайзинг, управління глобальними ланцюгами доданої вартості);

3. Правовий режим. Визначає правила гри, у яких функціонує форма міжнародної торгівлі. Він формується під впливом:

- національного законодавства країн-учасниць міжнародної торговельної операції (митне, податкове, валютне законодавство);

- міжнародних угод (багатосторонніх - у рамках світової організації торгівлі, регіональних - у рамках північноамериканської зони вільної торгівлі, двосторонніх – Угода про асоціацію України та Європейського союзу);

- корпоративних стандартів та контрактного права.

Форма міжнародної торгівлі не є монолітною категорією, її доцільно розглядати на різних рівнях абстракції:

1. Вузкий контекст: організаційно-правова та тактична площина міжнародної торгівлі.

2. Широкий контекст: структурно-стратегічна та макроекономічна площина міжнародної торгівлі.

У вузькому розумінні форма міжнародної торгівлі – це конкретний спосіб, механізм або інструмент, за допомогою якого здійснюється торговельна угода між резидентами різних країн. Це рівень практичної реалізації угоди. Ключовими характеристиками даного контексту є: нормативність, юридична визначеність, тактичність, орієнтація на мінімізацію операційних витрат та ризиків конкретної торговельної угоди, можливість чіткого статистичного обліку. Таким чином, вузьке значення забезпечує нормативну визначеність та операційну ясність на мікрорівні – окремих суб'єктів господарювання.

У широкому розумінні форма міжнародної торгівлі – це складна соціо-економічна та інституційна система організації міжнародного товарообміну, що включає сукупність усіх елементів, які структурують, регулюють та роблять можливим здійснення міжнародних торговельних операцій. Компонентами широкого тлумачення є організаційно-економічна, інституційно-правова, технологічна та фінансова форма міжнародного обміну товарами, послугами та результатами інтелектуальної діяльності. Це рівень стратегічного аналізу. До ключових характеристик широкого підходу до трактування категорії форма міжнародної торгівлі можна віднести: стратегічність, макrorівневий вплив, динамічність, показник якості та зрілості економіки. Таким чином, широке розуміння є методологічною основою

для макроекономічного аналізу форм міжнародної торгівлі на рівні держави, регіону або великої корпорації.

Вузьке та широке розуміння не є взаємозаперечними, а представляють різні рівні абстракції, що знаходяться у діалектичній єдності. Вузьке значення – це окремий випадок або конкретна ланка в рамках широкого розуміння. Без вузького аналізу втрачається конкретика, а без широкого – цілісність картини. Саме їх поєднання дозволяє ефективно вивчати, аналізувати та керувати процесами міжнародного товарного обміну.

Міжнародна торгівля є складною, гетерогенною системою, в рамках якої реалізується безліч якісно різних форм транскордонного обміну товарами, послугами та результатами інтелектуальної діяльності. Упорядкування цього різноманіття через науково обґрунтовану класифікацію є необхідною умовою для теоретичного осмислення, статистичного обліку, ефективного державного регулювання та вироблення корпоративних стратегій у сфері міжнародної торгівлі.

Класифікація форм міжнародної торгівлі – це процес їх розподілу за групами (видами) на основі суттєвих, стійких ознак (критеріїв). Вибір критеріїв визначає аналітичну цінність і межі застосування типології.

У вітчизняній економічній літературі, у більшості, виокремлюють три класифікаційні ознаки: за специфікою взаємодії суб'єктів, за специфікою об'єкта та за специфікою регулювання [2, 3, 5, 6, 7, 8], що відповідно вказує на фрагментарність наявних підходів до класифікації форм міжнародної торгівлі.

Проте, адекватна класифікація має бути багатовимірною, враховуючи як природу об'єкта обміну, так і складний організаційно-управлінський, правовий, економічний, інституціональний контекст торговельної угоди (табл. 1).

Форми міжнародної торгівлі не є статичними; вони еволюціонують під впливом технологічного прогресу (наприклад, поява електронної комерції), змін у міжнародному торговельному праві (правила Інкотермс, норми СОТ) та трансформації бізнес-моделей (глобальні ланцюги доданої вартості).

Еволюція форм міжнародної торгівлі знаходить пояснення у розвитку теоретичної думки. Ранні теорії міжнародної торгівлі, від меркантилізму до класичної школи Д. Рікардо та неокласичної моделі Хекшера-Оліна-Самуельсона, закладають основу для розуміння першої та найпростішої форми – торгівлі кінцевими товарами. У цих моделях країни експортують товари, у виробництві яких вони мають порівняльні переваги, та імпортують ті, у виробництві яких переваги відсутні. Форма торгівлі тут – це простий експорт та імпорт готових продуктів. Неотехнологічні теорії (М. Познер, Р. Вернон, П. Кругман) стали проривом у розумінні нових форм міжнародної торгівлі. Теорія життєвого циклу продукту (Р. Вернон) пояснила перехід від експорту інноваційного товару до його виробництва за кордоном та наступного реекспорту, передбачивши логіку глобальних ланцюгів доданої вартості. Теорії економії на масштабі та монополістичної

конкуренції (П. Кругман) дали теоретичну базу для пояснення зростання внутрішньогалузевої торгівлі, де обмінюються схожі, але диференційовані товари, часто в рамках єдиних корпоративних мереж. Прогрес у транспорті, комунікаціях та лібералізація торгівлі призвели до розколу виробничих процесів між країнами. Теоретичним відображенням цього процесу стали концепції фрагментації виробництва (Р. Джонс, Г. Кежковск) та вертикальної спеціалізації (Д. Хуммельс, Дж. Іші, Кей-Му Йі). Вони обґрунтовують виникнення принципово нової форми торгівлі – торгівлі проміжними товарами, компонентами та послугами з доданою вартістю. У рамках цього підходу ключовою формою стає не обмін кінцевими продуктами,

а міжнародне виробниче кооперування, що включає: контрактне виробництво (аутсорсинг), створення спільних підприємств, ліцензування та франчайзинг. Ці форми стали інституційним утіленням теорії глобальних ланцюгів доданої вартості, де вартість створюється послідовно в різних країнах, а торгівля відображає цей ланцюжок додавання вартості. Теорії торгівлі послугами (Хуан А. Марчетті) класифікують їх за способами постачання, які визначені Генеральною угодою про торгівлю послугами Світової організації торгівлі:

1. Трансгранична постачання.
2. Споживання за кордоном.
3. Комерційна присутність.
4. Переміщення фізичних осіб.

Таблиця 1

Класифікація форм міжнародної торгівлі

Класифікаційна ознака	Види форм
1	2
За характером регулювання торговельно-економічних відносин між країнами (групами країн)	<ol style="list-style-type: none"> 1. звичайна торгівля. 2. торгівля в режимі найбільшого сприяння. 3. преференційна торгівля. 4. дискримінаційна торгівля. 5. торгівля в рамках спеціальних адміністративних режимів: <ol style="list-style-type: none"> а) прикордонна торгівля. б) торгівлі в межах вільних економічних зон.
За ступенем вкладення капіталу та контролю	<ol style="list-style-type: none"> 1. Торгівля без інвестицій за кордон: <ol style="list-style-type: none"> а) Торгівля на пряму. б) Торгівля через посередників. 2. Інвестиційно-орієнтовані форми: <ol style="list-style-type: none"> а) Створення дочірніх компаній чи виробничих філій. б) Спільні підприємства. в) Злиття та поглинання. г) Міжнародна субпідрядна обробка (контрактне виробництво). д) Франчайзинг. е) Ліцензування. ж) Управлінські контракти.
За об'єктом торгівлі	<ol style="list-style-type: none"> 1. Торгівля товарами <ol style="list-style-type: none"> а) Торгівля сировиною та паливом. б) Торгівля продовольством. в) Торгівля напівфабрикатами та проміжними товарами. г) Торгівля готовими виробами: <ul style="list-style-type: none"> - Виробничого призначення. - Невиробничого. 2. Торгівля послугами. 3. Торгівля правами та активами: <ol style="list-style-type: none"> а) торгівля інтелектуальною власністю. б) торгівля квотами на викиди.
За ступенем готовності продукції до споживання	<ol style="list-style-type: none"> 1. Торгівля готовою продукцією. 2. Торгівля напівфабрикатами та проміжною продукцією. 3. Торгівля сировиною та матеріалами.
За характером руху товарів та послуг	<ol style="list-style-type: none"> 1. Експорт. 2. Імпорт. 3. Реекспорт. 4. Реімпорт. 5. Транзитна торгівля.

Продовження табл. 1.

1	2
За способом здійснення комерційних операцій	1. Торгівля на основі безпосередніх контрактів. 2. Внутрішньофірмова (внутрішньокорпоративна) торгівля. 3. Торгівля через посередників. 4. Особливі форми, які поєднують елементи прямих та опосередкованих операцій: а) Біржова торгівля. б) Аукціонна торгівля. в) Тендерна торгівля (торги). г) Зустрічна торгівля. 5. Форми, засновані на виробничій кооперації: а) Ліцензування. б) Франчайзинг. в) Управлінські контракти. г) Підрядне виробництво (аутсорсинг). 6. Торгівля через системи електронної комерції: а) В2В (бізнес для бізнесу). б) В2С (бізнес для споживача). в) С2С (споживач для споживача).
За технологією організації торгівлі	1. Традиційна торгівля. 2. Електронна торгівля: а) В2В (Business-to-Business). б) В2С (Business-to-Consumer). в) С2С (Consumer-to-Consumer).
За регіональним та інституційним принципом	1. Торгівля в межах економічних інтеграційних об'єднань. 2. Торгівля на основі двосторонніх угод про вільну торгівлю. 3. Торгівля в рамках міжнародних організацій. 4. Торгівля з країнами, до яких застосовуються спеціальні режими.
Залежно від джерел фінансування	1. Торгівля за власні кошти експортера/імпортера. 2. Торгівля з використанням комерційних (банківських) кредитів. 3. Торгівля з використанням державного фінансування. 4. Торгівля в рамках міжнародної допомоги.
За складністю комерційних операцій	1. Прості (традиційні) форми: а) Експорт/імпорт товарів (прямий та непрямий); б) Експорт/імпорт послуг. в) Міжнародна кооперація 2. Перехідні (проміжні) форми: а) Міжнародний лізинг. б) Контрактне виробництво (аутсорсинг). в) Створення торгових представництв, відділень та філій за кордоном. г) Франчайзинг та ліцензування. 3. Складні (інтегровані) форми: а) Прямі іноземні інвестиції: - Створення за кордоном дочірніх компаній. - Спільні підприємства з іноземними партнерами. б) Міжнародні стратегічні альянси. в) Глобальні виробничі та ланцюги постачання. 4. Найскладніші (глобально-інтегровані) форми: а) Транснаціональні корпорації. б) Міжнародне злиття та поглинання.

Джерело: розроблено автором.

Теоретично ці форми зміщують акцент з торгівлі результатом (товаром) на торгівлю процесом (дією або компетенцією), що вимагає врахування специфіки регулювання, якості та нематеріального характеру «продукту».

Поява та розвиток інтернет-економіки спричинили формування нової теоретичної концепції – електронної торгівлі (е-комерції). Вона трансформує класичні форми міжнародної торгівлі, створюючи гібридні моделі: «товар-послуга», «фізично-цифрові» пакети, платформова торгівля з елементами глобальних ланцюгів доданої вартості та франчайзинг-експорт.

Отже, магістральними векторами розвитку форм

міжнародної торгівлі є:

1. Форми, пов'язані з глобальними ланцюжками доданої вартості:

- торгівля завданнями – це торгівля послугами, що ґрунтується на дигіталізації, модуляризації та глобальному аутсорсингу конкретних, чітко визначених робочих функцій або проектних етапів.

- торгівля вузлами та модулями – це торгівля не кінцевими продуктами, а їх складовими частинами та напівфабрикатами, які постачаються для подальшого складання або інтеграції в інші вироби у різних країнах.

2. Форми цифрової торгівлі:

- торгівля через багатосторонні цифрові платформи – це торгівля, де платформа як цифровий посередник створює та контролює інфраструктуру для безпосередніх взаємодій між незалежними групами учасників: продавцями та покупцями, сервіс-провайдерами та споживачами, створюючи міжнародний мережевий ефект.

- торгівля цифровими продуктами з підпискою – це торгівля, за якої споживач (фізична особа або бізнес) регулярно (щомісяця, щороку) сплачує фіксовану плату за безперервний доступ до цифрового продукту, послуги або контенту

- соціальна комерція – це конвергенція соціальних медіа та електронної комерції, де соціальні взаємодії та користувацький контент стають основним механізмом виявлення, обговорення та купівлі товарів і послуг.

3. Форми сталої та циркулярної торгівлі:

- торгівля верифікованими «зеленими» товарами та послугами – це торгівля товарами та послугами, що мають незаперечні (верифіковані) докази свого позитивного впливу на навколишнє середовище.

- торгівля вторинною сировиною та реманфактурованими продуктами – це торгівля, яка лежить в основі циркулярної (кругової) економіки та трансформує лінійну модель «видобуток-виробництво-утилізація» у замкнену систему, де відходи стають ресурсами, а старі продукти – основою для нових.

- торгівля вуглецевими одиницями та екологічними квотами – це торгівля, де об'єктом торгівлі є дозволи (квоти) на викиди парникових газів або сертифікати, що підтверджують їх зменшення/поглинання.

Ці тенденції формують нову, складнішу і багатоплярнішу архітектуру міжнародної торгівлі. Її відмінна риса – гібридизація: старі та нові форми співіснують і взаємопроникають, а успіх учасників торгівлі визначається здатністю адаптуватися до набору правил, що швидко змінюється, – технологічних, екологічних і геополітичних. Для національних економік і компаній

ключовим стає розвиток адаптивності, цифрової зрілості та здатності позиціонуватися всередині стійких і технологічно сумісних регіональних екосистем, що формуються.

Розуміння тріади сутність-елементи-види форм міжнародної торгівлі має важливе практичне значення. Для підприємств воно дозволяє свідомо вибирати та комбінувати форми для виходу на зовнішні ринки, мінімізуючи ризики та транзакційні витрати. Для держави – створювати адекватне інституційне середовище, що сприятиме переходу національних економік до більш складних, технологічних та ціннісно-орієнтованих форм участі у міжнародній торгівлі, що є ключем до сталого розвитку в умовах глобальної конкуренції.

Висновки. Таким чином, форма міжнародної торгівлі є комплексною категорією, сутність якої полягає в опосередкуванні економічного змісту транскордонного обміну через конкретний організаційний механізм. Її структура складається з трьох нерозривних елементів: суб'єктів та об'єктів, організаційного механізму та правового режиму. Запропонована типологія, заснована на синтезі цих елементів, що дозволяє системно класифікувати різноманітність наявних форм. Розвиток форм міжнародної торгівлі є динамічним процесом, що відображає загальний технологічний, економічний та інституційний прогрес. Від простого бартеру до складних глобальних ланцюгів вартості та цифрових платформ – еволюція форм торгівлі демонструє пошук все більш ефективних, швидких та безпечних способів здійснення міжнародного товарного обміну. Сучасні тенденції вказують на конвергенцію форм міжнародної торгівлі, їхню адаптивність до кризових викликів та орієнтацію на сталість. Майбутні теоретичні розробки, ймовірно, будуть зосереджені на розробці інтегрованих моделей, що пояснюють одночасне співіснування та взаємовплив різних форм міжнародної торгівлі в умовах багатоукладної цифрової глобальної економіки.

Список використаних джерел:

1. Ковбатюк М.В., Ковбатюк Г.О., Шкляр В.В. (2025). Міжнародна торгівля як форма міжнародних економічних відносин: сутність, тенденції розвитку та особливості управління : монографія. Держ. ун-т інфраструктури та технологій. Київ : 7БЦ, 279 с. ISBN 978-617-549-521-6.
2. Козак Ю.Г. та ін. (2019). Міжнародна торгівля : навч. посіб. Київ : Центр учб. літ-ри, 272 с. URL: <https://dspace.oneu.edu.ua/handle/123456789/2728>
3. Казакова Н.А., Шуба М.В. (2013). Міжнародний торговельно-економічний обмін: форми і методи його здійснення на мезорівні. Журнал Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія : Міжнародні стосунки. економіка. Країнознавство. Туризм, № 1042. С. 21-23. URL: <https://periodicals.karazin.ua/irtb/article/view/6116>
4. Мілвард Б. (2025). Міжнародна торгівля і сталий розвиток. Економічні, історичні та моральні аргументи на користь асиметричної глобальної торгівлі. Київ : Наш формат, 288 с. ISBN 978-617-8277-93-2.
5. Носач Л.Л. (2021). Теорія і практика міжнародної торгівлі : навч. посіб. Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. М.С. Жуковського «Харків. авіац. ін-т», 141 с. URL: <https://dspace.library.khai.edu/xmlui/handle/123456789/8105>
6. Павленко І.І., Варяниченко О.В., Навроцька Н.А. (2024). Міжнародна торгівля та інвестиції. Київ : Центр учб. літ-ри, 256 с. ISBN 9786110103299.
7. Рокоча В.В., Алькема В.Г., Терехов В.І., Одягайло Б.М., Ковтонюк К.В., та ін. (2018). Міжнародна торговельна діяльність : підручник. Київ : КРОК, 698 с. URL: https://library.krok.edu.ua/media/library/category/pidruchniki/rokoch_a_0004.pdf
8. Петрашко Л.П., Кальченко Т.В. (2001). Міжнародна торгівля : навч. посібник. КНЕУ. Київ : , 487 с.

ISBN 966-574-275-2.

9. Мельничук О. (2020). Міжнародна торгівля послугами. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право, № 4. С. 115–128. DOI: [https://doi.org/10.31617/zt.knute.2020\(111\)08](https://doi.org/10.31617/zt.knute.2020(111)08)

10. Пічкурова З.В. (2021). Інтелектуалізація міжнародної торгівлі в умовах пандемії Covid-19. Економіка та суспільство, № 34. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-34-13>

11. Чернуха Т.С. (2024). Розвиток міжнародної інтернет-торгівлі в умовах сучасного бізнес-середовища. Соціальна економіка, Вип. 68. С. 142-150. DOI: <https://doi.org/10.26565/2524-2547-2024-68-13>

References:

1. Kovbatiuk, M.V., Kovbatiuk, H.O., & Shkliar, V.V. (2025). Mizhnarodna torhivlia yak forma mizhnarodnykh ekonomichnykh vidnosyn: sutnist, tendentsii rozvytku ta osoblyvosti upravlinnia [International trade as a form of international economic relations: essence, development trends and management features] : monograph. State University of Infrastructure and Technologies. Kyiv : 7BC, 279 p. ISBN 978-617-549-521-6. [in Ukrainian].

2. Kozak, Yu.H. ta in. (2019). Mizhnarodna torhivlia [International trade] : textbook. Kyiv : Center for Educational Literature, 272 p. Retrieved from: <https://dspace.oneu.edu.ua/handle/123456789/2728> [in Ukrainian].

3. Kazakova, N.A., & Shuba, M.V. (2013). Mizhnarodnyi torhovelno-ekonomichnyi obmin: formy i metody yoho zdiisnennia na mezorivni [International trade and economic exchange: forms and methods of its implementation at the mesolevel]. Journal of the Kharkiv National University named after V.N. Karazin. Series: International relations. Economics. Regional studies. Tourism, No. 1042. Pp. 21-23. URL: <https://periodicals.karazin.ua/irtb/article/view/6116> [in Ukrainian].

4. Milvard, B. (2025). Mizhnarodna torhivlia i stalyy rozvytok. Ekonomichni, istorychni ta moralni arhumenty na koryst asymetrychnoi hlobalnoi torhivli. [International Trade and Sustainable Development. Economic, Historical, and Moral Arguments in Favor of Asymmetric Global Trade]. Kyiv : Nash Format, 288 p. ISBN 978-617-8277-93-2. [in Ukrainian].

5. Nosach, L.L. (2021). Teoriia i praktyka mizhnarodnoi torhivli Theory and practice of international trade: textbook. Kharkiv: National Aerospace University named after M.E. Zhukovsky «Kharkiv. Aviation Institute», 141 p. URL: <https://dspace.library.khai.edu/xmlui/handle/123456789/8105> [in Ukrainian].

6. Pavlenko, I.I., Varianychenko, O.V., & Navrotska, N.A. (2024). Mizhnarodna torhivlia ta investytsii [International Trade and Investment]. Kyiv : Center for Educational Literature, 256 p. ISBN 9786110103299. [in Ukrainian].

7. Rokocha, V.V., Alkema, V.H., Terekhov, V.I., Odiahailo, B.M., Kovtoniuk, K.V., ta in. (2018). Mizhnarodna torhovelna diialnist [International trade activity] : textbook. Kyiv: KROK, 698 p. URL: https://library.krok.edu.ua/media/library/category/pidruchniki/rokocha_0004.pdf [in Ukrainian].

8. Petrashko, L.P., & Kalchenko, T.V. (2001). Mizhnarodna torhivlia [International trade] : textbook. KNEU. Kyiv, 487 p. ISBN 966-574-275-2. [in Ukrainian].

9. Melnychuk, O. (2020). Mizhnarodna torhivlia posluhamy [International Trade in Services]. Foreign Trade: Economics, Finance, Law, No. 4. Pp. 115–128. DOI: [https://doi.org/10.31617/zt.knute.2020\(111\)08](https://doi.org/10.31617/zt.knute.2020(111)08) [in Ukrainian].

10. Pichkurova, Z.V. (2021). Intelektualizatsiia mizhnarodnoi torhivli v umovakh pandemii Covid-19 [Intellectualization of international trade in the context of the Covid-19 pandemic]. Economy and Society, No. 34. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-34-13> [in Ukrainian].

11. Chernukha, T.S. (2024). Rozvytok mizhnarodnoi internet-torhivli v umovakh suchasnoho biznes-sередovyscha [Development of international Internet trade in the conditions of the modern business environment]. Social Economy, Vol. 68. Pp. 142-150. DOI: <https://doi.org/10.26565/2524-2547-2024-68-13> [in Ukrainian].

Дата надходження статті: 08.01.2026 р.

Дата прийняття статті до друку: 27.01.2026 р.